

Panells de Ceràmica en Bétera

València va tindre des de finals del segle XVII fins la primera meitat del segle XIX, gran quantitat de retaules i panells situats a les façanes de les cases, al carrer. N'hi havia parròquia, ermita, barri, gremi, etc... que no tinguera la imatge del seu patró o de la seua advocació en un nínxol, i de vegades amb un farolet.

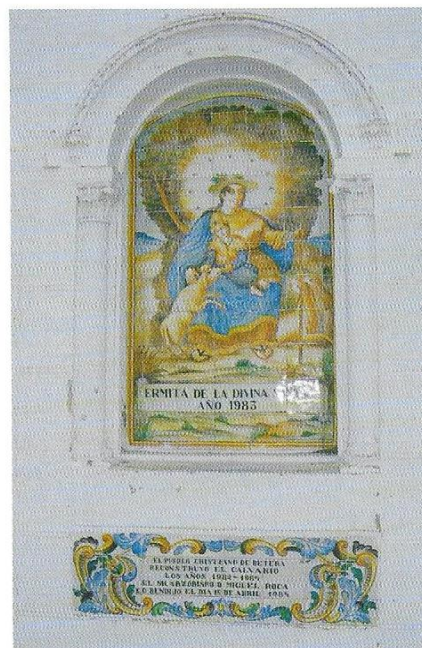
En l'estudi del taulellet barroc no sols s'aprecia com a element estàtic, sino que va més allà, perquè a més a més, constituïx un retrat de la vida d'esta època; com diu Mª Eugènia Vizcaïno Martí en el seu llibre "Azulejería Barroca en València" les obres ceràmiques d'esta època representen temes: culinaris, de vestimenta, de professions, de tradicions i religiosos o hagiogràfics.

La tradició de ceràmica valenciana es manifesta a Bétera en una gran quantitat d'obres, que d'algunes n'hi queda res, com es la ceràmica que hi havia ornamentant el sòcol de l'església de la Purissima Concepció. Estos taulellets desaparegueren durant la guerra civil de 1.936, i a les hores d'ara podem trobar, segons en Vicente Gimeno, ceramista restaurador de Manises els panells hagiogràfics de l'església de Bétera son als murs dels diferents trams de l'escala de la Casa de l'Ensenyança, actual Ajuntament de València i de la Casa-Museu Benlliure.

En este document vull recollir tots els panells ceràmics de Bétera, que podem admirar a les façanes de les cases, i al mateix temps, que servisquen per a valorar un patrimoni històric-artístic del nostre poble, del qual debem de conservar i ensenyar per que les noves generacions seguisquen apreciant.

Les obres de restauració de l'església finalitzen a meitat del segle XVIII; deixant tot el sòcol de l'Església amb panells representatius de la mort i passió de Crist. D'estos panells sols s'han recuperat els dos quadres de taulellets pintats amb ceràmica policromà, que son a la Capella de la Comunió; un de caràcter decoratiu i l'altre figuratiu, amb l'escena de la flagel·lació de Crist.

Al calvari encara podem gaudir la ceràmica a l'estil de la manisseria Barroca Valenciana: Les estacions del Via Crucis son pintades a l'estil del segle XVIII i la resta a l'estil de la meitat del segle XIX. Cal destacar, que esta ceràmica, en alguns panells, han sofrit, fins i tot, tres restauracions; la primera es realitza l'any 1.955, en la fàbrica de ceràmica de Manises d'en Josep Vicent Gimeno Martínez a la que se l'encarrega la reposició dels taulellets desapareguts i trencats durant el saqueig sofrit durant la guerra de 1.936; de la segona intervenció queda constància en el panell ceràmic rectangular i del mateix estil, que diu: "El pueblo cristiano de Bétera reconstruyó el calvario los años 1.982-1984", al temps que's col·loca el panell hagiogràfic de la Divina Pastora al seu nínxol, on abans hi havia una imatge de la Pastoreta realitzada per l'escultor Ramón Anglés.

El panell de Sant Vicent Ferrer es troba a la dreta de la Pastoreta, i a l'esquerra, el panell de Santa Justa i Santa Rufina, els dos, tenen una inscripció, on posa el nom de la família que'ls ha sufragat, com tots, els que hi han alvoltant del calvari. La tercera restauració s'ha realitzat pels tallers ocupacionals: "Calvari I" durant l'any 2.000, i "Calvari II" en l'any 2.002. Les alumnes treballadores d'estos tallers ocupacionals han restaurat els taulellets que ho requerien, però on faltaven peces senceres, han buscat el dibuixos del Sr. Gimeno i s'han tornat

a fer idèntiques.

Recordant el costum valencià de segle XVIII de col.locar panells a les façanes de les cases, a Bétera encara podem observar algunes cases del casc antic, que mantenen estos panells, fins i tot, després d'haver restaurat la façana.

Dos de les placetes més antigues del poble: la plaça de Sant Roc i la plaça del Mercat conserven panells d'estes característiques. Al nùm. 13 de la primera plaça, a la façana de la casa de les "Palmeres" troben dos panells, un a cada lateral, amb nínxol i farolet de forja, els dos son del mateix tamany, de tres taulellets d'ample per quatre d'alt.

A a dreta mirem el panell de Sant Josep compost de dotze taulellets de tres per quatre, on podem veure a S. Josep envolt de nubols i per baix angelets, al braç du al Jesuset, a la part superior una paloma simbolitzant l'Espirit Sant, dona llum a tot el quadre, que queda rematat per unes ratlles blaves i de color ocre a mode de motlura i xafant els enguls donant-li certa distinció. Al taulellet de mig de baix i dins de de la pintura, té una inscripció on diu S. JOSE (este panel recorda la bessàvia Josepa).

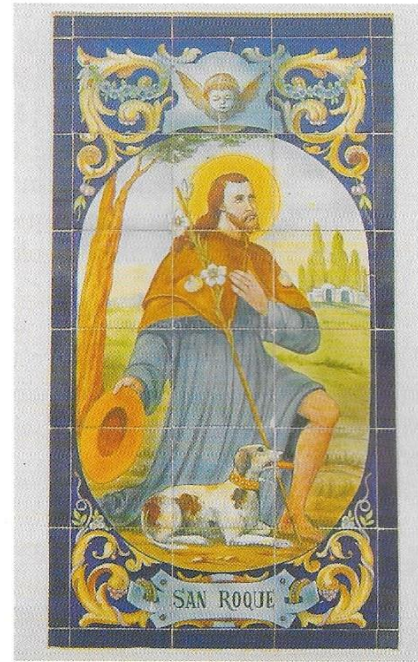

El panell de la Mare de Deu dels Desamparats es troba a l'esquerra, dins de dos ratlles, una més fina que l'altra de color

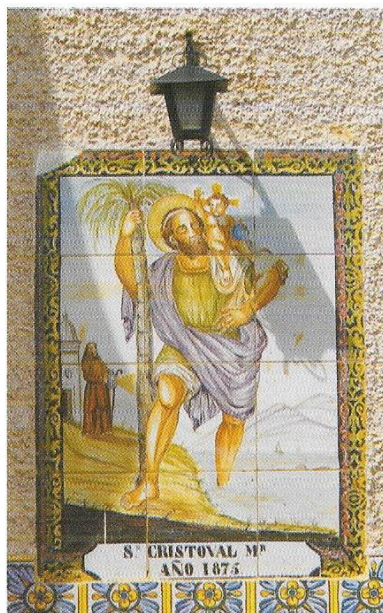
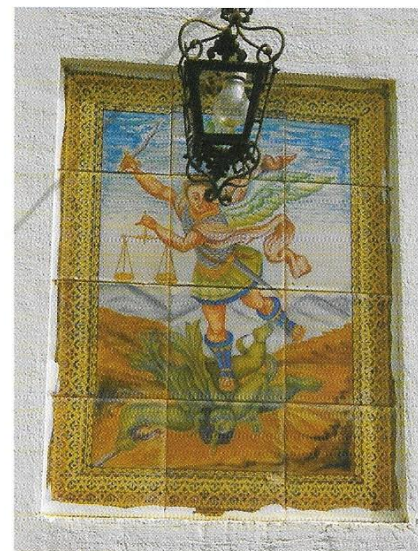
marró i amb un final blanc queda enmarcada la Mare de Deu plena de nubols de tonalitats grogues i ocres i alguns caps d'angelets alvoltant, sembla baixar del cel, al taulellet del mig dins de la ratlla blanca de baix es troba la inscripció "NTRA. SRA. DE LOS DESAMPARA" (recordant a l'àvia Amparo). No es coneix l'autor ni la data, malgrat, que la casa va ser reconstruïda l'any 1.930, es possible que'l panell de Sant Josep estiguera a l'antiga façana, doncs siguent iguals en tamany i tonalitats, no tenen el mateix remat, ja que este té un final més el.laborat.

A la mateixa plaça, en el núm. 15, podem admirar-ne un altre panell, però de característiques molt diferents respecte al tamany i al color, en un quadre de tres taulellets d'ample per sis d'alt, troben Sant Roc amb el seu gos emmarcat dins d'un oval ornamentat a la part superior i inferior, i amb un remat de llistones blaus, que rodejen la composició del panell. Les seues característiques més importants son els colors forts i el fons oscur, que envolta el quadre, al temps que el fa diferent als altres, és anònim, però segons els familiars hereus d'este panell i un altre panell igual amb una altra escena de Sant Roc, varen ser comprats als ceramistes de Manises per una família de Bétera per a ser col·locats a l'altar de Sant Roc de l'església al voltant de l'any 1.940, i així complir amb la promesa feta al sant.

Aproximadament quinze anys després, en les obres de restauració de l'església es lleven els quadres i son recuperats per la família. Esta casa ja tenia un antic panell de Sant Roc, però al restaurar la façana, desaparegué o es va trencar, aleshores es va col·locar este panell, que es conservava amb gran estima, l'altre panell sempre ha estat col·locat dins de la casa d'un familiar.

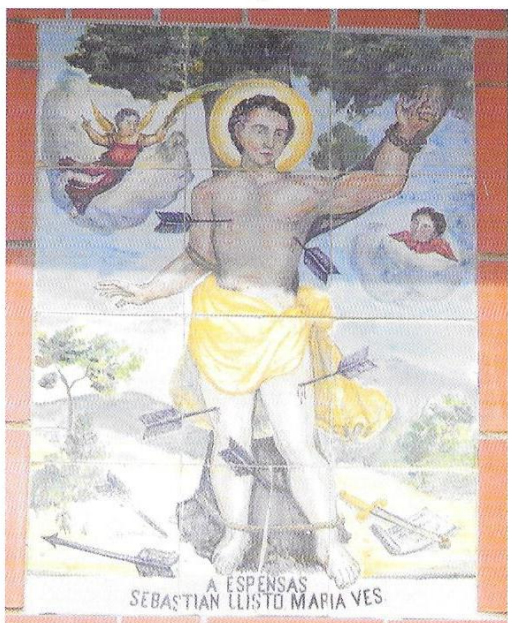
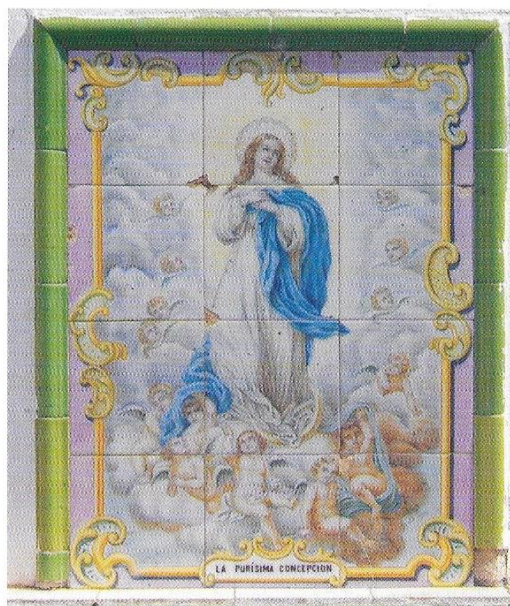
A la plaça del Mercat també es conserven tres panells hagiogràfics: al forn de Sant Miguel podem veure un nínxol amb un farolet de forja, on hi ha un panell ceràmic de tres taulellets d'ample per quatre d'alt, tamany generalitzat als panells del poble perquè era el format més utilitzat pels tallers ceràmics. Este quadre representa a S. Miquel amb una balança en una mà i una espasa a l'altra, amb el peu xafa un dimoni tot verd. El panell queda enquadrat per una decoració, que sembla a una randa. És anònim, no consta la data, però podem pensar, que és de finals del segle XIX, igual que'l panell de S. Cristòfol, que a continuació s'explica.

A la façana de la casa núm. 6 de la mateixa plaça, tenim en un panell, a S. Cristòfol creuant el riu i amb el Jesuset al muscle, els taulellets tenen un remat molt semblant a l'anterior, com si fora una randa. Este panell ceràmic del mateix tamany i del que no es coneix l'autor, però si, la data, es va pintar l'any 1.875, no té nínxol, però sí farolet de forja. La casa ha segut restaurada i la façana manté el panell però amb característiques diferents.

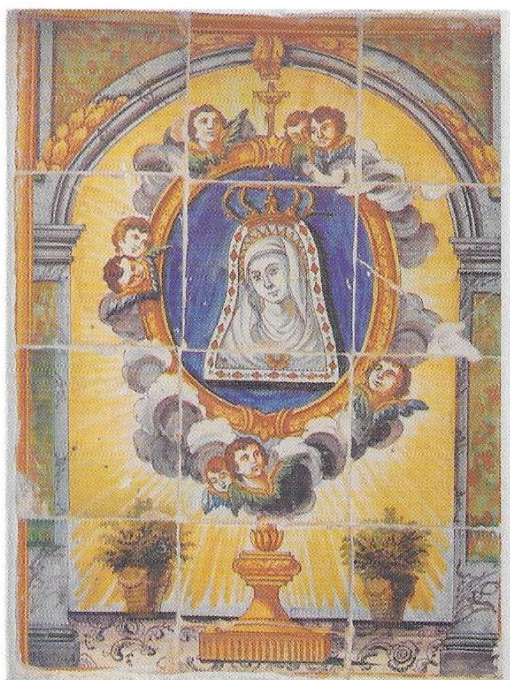
Per a sorpresa del viandant, a la mateixa plaça podem trobar un altre panell, és, el de la Puríssima Concepció, a la casa del d'un dels raconets, doncs, hi havien més, segons conta Juan Fuentes veï de la plaça. És del mateix tamany de tres per quatre taulellets, col.locats damunt d'un escudeller; els dotze taulellets de la Puríssima queden emmarcat per un llistonet semi-circular de color verd clar.

La Mare de Deu envoltada amb un nubol d'àngels queda enquadrada per una sanefa de línees rectes i corbes. No es coneix l'autor ni la data, però es podria localitzar al voltant de principi del segle XX.

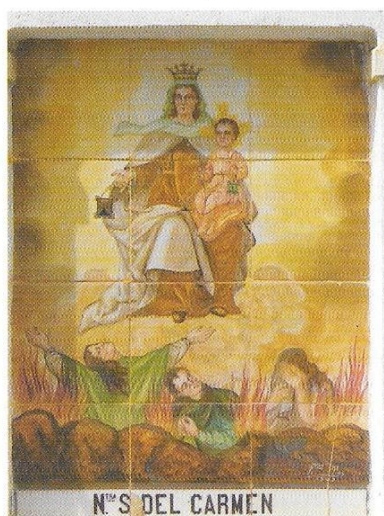

Al deixar la placeta continuem caminant pel carrer Major, i a l'aplegar al núm. 44, tenim un altre panell hagiogràfic de ceràmica d'estil valència, i jo diria que dels forns de Manises, per la semblança amb els panells dels nínxols del Calvari. Representa la figura de S. Sebastià, nugat a l'arbre i amb fletxes al cos (recordant a l'antic propietari, el tio Sebastià). Els tres taulellets de baix mantenen una franja blanca per a una inscripció que diu "A EXPENSAS DE SEBASTIAN LLISTÓ I MARIA VES", es anònim. La façana de la casa ha segut restaurada i el panell queda enmarcat per una rajoleta de fang a igual que la resta de decoració de la façana de la casa.

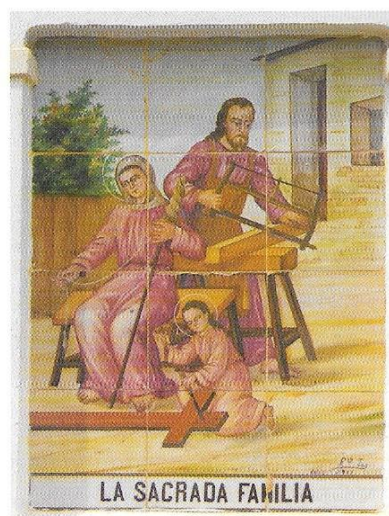
A pocs metres, al carrer llarg núm. 7, podem recrear la vista amb un altre panell ceràmic del mateix tamany i dins d'un nínxol troben la Mare de Deu del Perpetuo Socorro (recorda a la mare, Socorro). Mantenint l'estil valència, predomina el color blau, el dibuix sembla estar dins d'una capelleta decorada amb dos tests de plantes i la cara coronada de la Verge al centre de la custòdia amb un fons blau intens i envoltada d'àngels, per la seua policromia i el marc de les tres ralletes que enquadra el panell, sembla ser del segle XIX. La façana s'ha restaurat, però la rehabilitació s'ha fet en funció del panell amb intenció de mantindre'l, segons explica l'ama de la casa, la Sra. Lola.

Bordejant el castell, al carrer Eugenio Aloy, alçant la mirada al núm. 18, podem admirar el panell de la Mare de Deu del Rosari, vestida de rosa amb un mantell blau, de la mà esquerra li penja un rosari i al braç dret du al Jesuset, que també du un rosari en la mà. El panel manté el format de tres per quatre taulellets, el tres de baix duen una franja blanca, on posa el nom de la imatge Ntra. Sra. DEL ROSARIO. Un taullet rectangular imitant a una motlura de fusta, emmarca el panell de l'autor Francisco Tas, que'l signa, però s'olvida de posar la data, sense dubte, podem afirmar que's de principi del segle XX perquè es del mateix autor que'ls panells del carrer Salvador Giner. El que més destaca del panel és la col.locació del quart taulellet de la dreta, doncs, es troba invertit i trenca l'harmonia pictòrica.

Al carrer Salvador Giner núm. 40, encontrem dos panells hagiogràfics, un a cada lateral de la façana, sembla, que esta va ser dissenyada pensant amb els panells, i per a la qual cosa es realitzaren els nínxols. Un panell és dedicat a la Sagrada Família, on veem a la Verge, S. Josep serrant la fusta i el Jesuset montant una creu.

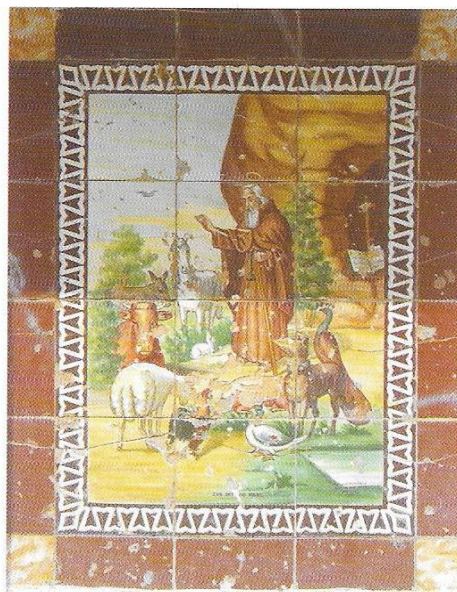

L'altre dedicat a Ntra. Sra. del Carmen, que dalt d'uns nubols va a visitar el purgatori. Els dos del mateix tamany, de tres per quatre taulellets, el seu autor es Francisco Tas, que'l va pintar l'any 1.907 a Manises.

Al passar pel carrer Alt de València núm. 16, encontrarem un panell dins del seu nínxol, dedicat a Sant Roc, vestit de peregrí amb la capa adornada amb les conxes, el bastó amb la carabasseta i el barret, també poden observar el seu gosset amb un rellet a la boca, l'escena pintada finalitza amb tres ratlles grogues, semblant un marc a igual que'ls panels del calvari, tan sols li falta els taulellets blancs de baix per a posar la incipció. Es anònim, però sembla ser de la mateixa data que'ls panells del calvari, almenys, és del mateix estil.

A l'abeurador de la plaça Lluís Reig, a l'alberada, es troba un panell, de tres per quatre taulellets, i un poc estropeat, la figura de San Antoni Abad cuidant de tot tipus d'animals: cavall, pollastre, ànec, tito..., l'escena remata amb una sanefa blanca de fons marró, l'estil no té res a veure amb les altres panells del poble.

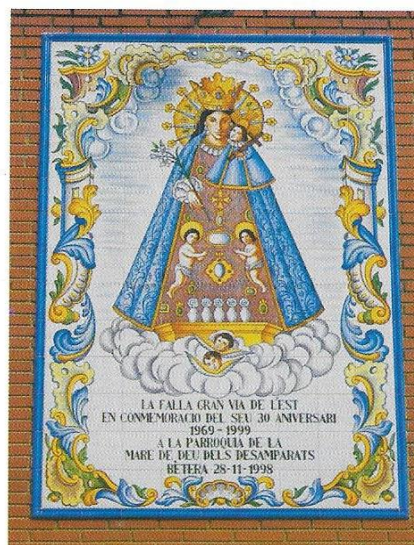

A la font de la plaça de l'església, la part frontal de dalt de l'aixeta, és decorada amb un panell de Ntra. Sra. de los Desamparados de l'autor A. Sanchis, no posa la data, però sí l'adresa (Colón, 42 - Valencia), el dibuix representa una imatge estàtica de la Mare de Deu, no té fons, ni orla que l'emmarque. Esta ceràmica podria ser d'arrel de l'any 1.955, de quan es va fer la font.

Si convidem al viandant a donar un passeig per la zona nova del poble, a l'arribar a l'església de Ntra. Sra. dels Desamparats, amb un edifici modern de l'any 1.978, però d'alguna manera, ens recorda el costum valencià del segle XVIII i XIX de col·locar panell a les façanes.

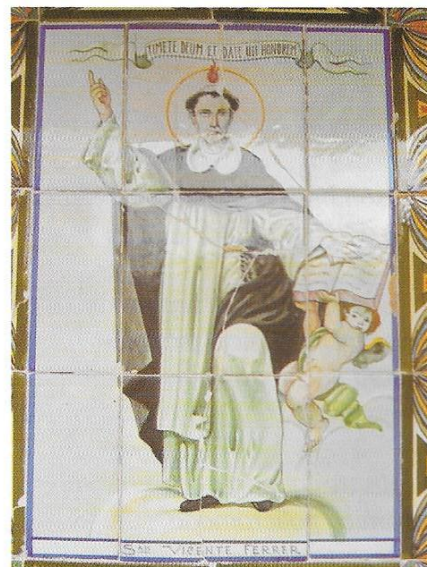
Esta parròquia moderna, té a la seua façana un panell de ceràmica de Manises dedicat a la seua patrona. Damunt del taulellet roig de cara vista de la façana, vint anys després de la seua construcció, la falla Gran Via de L'Est en commemoració del seu 30 aniversari (1.969-1.999), regala a la seua església, este bonic panell ceràmic de nou taulellets d'ample per tretze d'altura, el 28 de novembre de 1.998.

Este precios quadre, de tamany molt diferent als altres, però harmonitzat amb la façana té una laboriosa sanefa de rocalles, garnaldes, fulles, volutes, algunes fruites i flors, que dirigida per dos columnes, envolta l'estampa de la Verge dels Desamparats. Es caracteriza per una policromia de tons forts, on predominen els blaus, a la part inferior, una inscripció explica la motivació del panell i la data. A mode de marc, un taulellet rectangular blau, bordeja tot el panell. L'autor d'este quadre es Francisco Romero Botet.

Si entrem a l'església, al creuar el pati, en la paret d'enfront i al lateral de l'esquerra, podem recrear la vista en dos panells, un a cada paret i semblant d'un altra època. Jo diria, que d'alguna manera, estos panells ens recorden que esta parròquia va naixer a l'ermita perquè son de l'estil dels què hi hem vist.

Al front podem admirar un panell hagiogràfic, sembla ser del segle XIX i representa Sant Vicent Ferrer quan era major, segons comenta D. José, rector de la parròquia. Este quadre anònim, era de la Sra. Carmen, que hi tenia a sa casa del C/ Carretera València i el va regalar per a l'església. Està compost per dos taulellets d'ample (mig, un i mig), per tres d'alt, on podem veure Sant Vicent vestit de frare amb el dita dret en alt, un angelet amb un llibre a l'esquerra, que el Sant assenyala amb el dit, tot bordejat per una línia blava i un marge inferior blanc en la incipció del seu nom.

El panell hagiogràfic de la paret lateral, es actual i de l'autor beterà Vicent Fuentes, té una policromia a l'estil de de la ceràmica barroca Valenciana. Dins d'una sanefa de garlandes, volutes, fulles i rematada en la part de baix amb una cartela, on posa l'any 1.990, i tota ella bordejada per unes ratlles de tons groc i marró, que acobla a la composició de les imatges figuratives que representa el quadre: A la part superior troben Sant Josep amb el Jesuset de la bola al braç de l'esquerra i la vareta amb flors a la dreta, la mitat inferior, es repartix entre la imatge de Santa Elvira, que du una rama verda a la mà esquerra i una creu a la dreta, i la imatge de Sant Vicent Màrtir (Sant Vicent de la roda) vestit de capellà, amb una rama verda a la mà dreta i la creu i la roda de molí a l'esquerra. Esta composició consta de quatre taulellets d'ample per sis d'alt.

Per a finalitzar, el viandant acudix a la porta de l'església de la Puríssima, hi on eren els portxets, l'any 2.001, el ceramista de Bétera en Vicent Fuentes, per encàrreg de l'Ajuntament, va pintar estos sobirans panells de ceràmica valenciana, al més bell, harmonios i elegant estil barroc valencià. Sont tres quadres plens de vida, moviment i harmonia, que amb una policromia i estil realista ens representa la nostra festa patronal, la festa de les Alfàbegues.

Esta obra d'art feta en ceràmica amb una policromia extraordinària, consta de tres panells: el primer representa la processó de l'ofrena de les alfàbegues, encapçalada pel tabal i dolçaina, xiquets amb els formentets, dos alfàbegues que acompanyen l'obrero amb el "sombreller", tot enquadrat amb una elegant, bonica i adient sanefa floral amb rocalles, volutes, fulles d'acant, flors, fruites,... Una cartella central, on naix l'orla, que obri pas a la sanefa i tanca la composició, es on posa ANY.

El panell del mig, representa el final de l'ofrena, on l'última alfàbega entra a l'església a mans dels cosieters, i les obreres casades vestides de negre, li posen la mantellina a les obreres fadrines, i els "sombrellers" les protegiren del sol. Esta composició queda emmarcada per la mateixa sanefa, però a la cartella de dalt es troba l'escut de Bétera.

El tercer quadre representa la processó del final de la festa, del dia 22 d'agost per la vesprada. En esta composició pictòrica, podem observar la Mare de Deu d'Agost eixint de l'església, per davant l'acompanyen les obreres fadrines, les obreres casades i els majorals. Esta escena l'envolta la mateixa sanefa i a la seua cartella posa 2.001.

Els tres quadres duen un remat d'un llistonet blau, a manera de marc. Esta joia artística de ceràmica policromada, composta pels tres panells, tots els veterans se sentim orgullosos perquè representa a tot color, en taulellet valencià i amb extraordinària bellesa, la nostra tradició en la festa patronal.

Amparo Doménech